ՀԱՅԿ

ՀԱՆԳԷՍ ԱԶԳԱՅԻՆ

Կը հրատարակուի Հորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը: Տարեկան գինն է մէկ լիրա օսմանեան: Մէկ թերթը 40 փարա արծաթ: Նամակ կամ ո եւ է գրութիւն պէտք է ուղղել Առ. Մ. Գափամաճեան Կոստանդնուպոլիս, Մերձաւ Չարշի Բիւշտի Էֆենտի խանի տակ Մ. Կ. Սարըեանի տպարանը:

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ **146** — **1881** — ՇԱԲԱԹ 28 ՄԱՐՏ

Բ. ՅՈՒՅԱԿ

Ընդ բարձր հովանաւորութեամբ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր՝ ի նպաստ տպարանի հաստատութեան բացուած հանդանակութեան Բ. ցուցակը կը հրատարակեմք այսօր, մատուցանելով միանգամայն մեր խորին շնորհակալիքն՝ այն ազնիւ և ազդասէր Նուիրատուաց՝ որք ինքնայօժար բարեհաճեցան քայլերել ըմեզ մեր ասպարէզին մէջ, ուր կը ծառայեմք առ Ազգն 20 տարիէ ի վեր ամենայն անկեղծութեամբ, և ճշմարիտ ժողովրդականութեամբ և հասարակաց օգտին և շահուն միշտ պաշտպան կանգնելով, որ ապագային առջև մեր փառքը կը կազմեն թէ գրական հրապարակին վրայ և թէ Ազգ. ժողովոյ Ատենապետութեանցը մէջ, որք անսուտ վկայք են մեր սրտի մտօք ծառայութեանցը:

Ա՛հաւասիկ ազնիւ Նուիրատուաց անունքը՝

	Ոսկի
Նախորդ դումարը	16
Արհի. Ա. Ղարեան Գերապայծառ	3
Գեր. Տ. Մեսրոպ Սրբազան	4
Գեր. Տ. Եղիշէ Վ. Ա. յվազեան	1
Վսեմ. Լևոն պէյ Քաբամաճեան	3
Մեծ. Ս. և Ս. Կիւլպէկեան Էֆէնտի	2
Մեծ. Գօդոս Էֆէնտի Շաչեան	2
	31

Գոհութեամբ կը տեղեկանամք թէ բարենպաստակ և ազդօգուտ Ազգանուէր—Հայոհաց Ընկերութիւնն ալ ինքնայօժար բարեհաճեր է ի քայլերութիւն հանդանակութեան ձեռնարկել:

Նոյնպէս գոհութեամբ կը տեղեկանամք թէ ժողովրդեան մէջ ալ այսպիսի հանդանակութեան մը ձեռնարկուեր է ազնիւ Ա. լեթիճեան եղբարց նախաձեռնութեամբն և Մեծ. Ա. Պէչիր և Պ. Էքսէրճեան Էֆէնտիներու խրախուսանօքը:

Այսպիսի քայլերութիւնք մեծ մղում կուտան առ Ազգն խղճի մտօք և եռանդեամբ ծառայելու և ճշմարիտ ժողովրդականներ յարուցանելու, որք Ազգին չահը՝ իրա-

ւունքն ու դատը արիաբար պաշտպանելու կը հնար ենք այն իրողութիւնները, որք խրախուսեն, զի Ազգին և Ժողովրդեան հա- տեղ ունեցան յայտնապէս և ոչ թագըստ- մակրանքն ու քայքայերութիւնը հրաշքներ կը դործեն։

Եւ միթէ նուա՞զ հրաշք է մարդ յարու- ցանելն։

Այն ազգն՝ որ դիտէ քայքերել աշխա- տութիւնն և վարձատրել, իւր ազատան ինք իր ձեռօքը կը պատրաստէ։

Այս առթիւ ևս կը փութամք ըսել թէ ազգի մը ազատան պատրաստող տարերքն ուսեալ և արժանաւոր եկեղեցականները՝ ժլատ ապետներն ու դրագէտներն են։

Այն հանգանակութեան մասնակցելը բ- ըհտճող ամենւ նախրատուաց միւս ցուցակ- ներն ալ հետզհետէ պիտի հրատարակեմք։

ՍԽԱԼԻՔ

Լրագիրք ամենք ծանուցին թէ արդէն տպագրեալ Ազգային Պատմութիւնները արդիլեալած չեն, այլ նոր ձեռադիր պատմութիւններու տպագրութիւնն արդիլեալած է։

Մեր ատոյգ տեղեկութիւնն այն է որ ազգային վերջին անցքերն ու դէպքերը պարունակող նոր հրատարակուած պատմութիւններն՝ ինչպէս է գլխաւորաբար մեր «Հայ— Ազգային Պատմութիւնն» և «Ի պէտս նախակրթական վարժարանաց» Պատմութիւնն արդիլեալած է։

Բարձրագոյն հրամանին առջև կը հնազանդիմք. բայց ներուի մեզ դիտել տալ թէ ազգային վերջին դէպքերն այնպիսի իրողութիւններ են, զորս Ամեն. Ս. Պատրիարքը քանիցս Բ. Դրան ուշադրութեանը ներկայած է, և որք արդէն ազգային լրագրաց և Ազգ. Ժողովոյ Ատենադրութեանցը մէջ անցած են։

Հետեւաբար ազոնք ինքնաստեղծ բա- ներ չեն այլ յայտնի իրողութիւններ, որք ունեցան յայտնապէս և ոչ թագըստ- նամբ։

Պէտք է մեզ յուսալ թէ Վեհ. Սուլ- թանին արդարասէր կառավարութիւնը կը բարեհաճի ուշադրութեան առնուլ։

Դալով Տնտեսական Եգիպտոսի Երդարանի ինդրոյն՝ կըսեմք, այդ երդերը նոր բաներ չեն, 20—30 տարիէ ի վեր հրապարակի վրայ կը դանուէին, բերաններու մէջ կերդուէին, լրագրաց մէջ հրատարակուած էին, և դոհ եր Ազգն որ Վեհ. Սուլթանին արդարասէր հովանաւորութեանը ներքև իւր լեզուն՝ պատմութիւնն և իւր դոյութիւնն՝ ինչպէս և իւր ազգային դգացումները վառ և կենդանի պահելու նախանձելի աղատութիւնը կը պահէ ու կը վայելէ, որ հարկաւ մեծ բան կարժէ, և ահա այսպիսի թանկագին աղատութիւն մը վայելող ազգ մ'ալ ի հարկէ միշտ հաւատարիմ կը դանուի առ իւր սիրելի Վեհապետն, և նորա բնական դաշնակիցը կը լինի, և հետևաբար նորա թշնամիներն իրեւ իւր թշնամիները կը նկատէ։

Հայոց Ազգն ալ դարերէ ի վեր սոյն վիճակին մէջ դանուած է. տերութեան շահն ու օդուտն իրը իւր շահն ու օդուտը նկատած և զմայլելի հաւատարմութեամբ առ Օսմանեան տերութիւնն ծառայած է, որուվհետև Հային այնպէս կը հաւատայ թէ պատմութիւնն իր բազդն Օսմանեան տերութեան բազդին հետ կապած է անբաժան։

Արդ, երբ Հայն այսպէս կը հաւատայ և համոզուած է, և երբ իր լեզուն՝ պատմութիւնը՝ դոյութիւնն և իր ազգային դգացումներն՝ որք հարկաւ չեն կրնար մեռնիլ՝ վառ և կենդանի պահելու աղատութեան հետ միանգամայն իւ կենացը՝ պատուոյն և ընչիցը տէր լինի և օրինաց առջև իրաւունք, արդարութիւն և հաւասարութիւն վայելէ,

ուրիշ բանի չի բաղձար երբէք, զի
ո թուածներէն զատ ոչ ուրիշ բանի
, և ոչ ալ բաղձալու պէտք և դի-
:

այս ամէնն ի նկատի առնելով կը-
, խիստ աւելորդ և միանգամայն ան-
տեղի է Հայոց Ազգին նկատմամբ կասկածիլ
և նորա հաւատարմութիւնը խնդրոյ ներքև
ձգել:

Մեք ապահովապէս գիտեմք թէ միայն
ասոնք են Հայոց Ազգին արդար բաղձանք-
ներն և այս՝ Հայկական Խնդրոյն հոգին, զոր
չարաչար մեկնելը բնաւ ներելի չէ:

Ապահովապէս գիտեմք ըսինք, այո՛, ո-
րովհետև մեր Ազգը խիստ լաւ կը ճանչնամք
և քաջ գիտեմք նորա բուն նկարագիրը:

Հետեւաբար այս կէտերուն վրայ Վեհ.
Սուլթանին արդարասէր կառավարութեան
բարձր ուշադրութիւնը կը խնդրեմք խոնար-
հաբար:

Ներկայն ու անցեալն ապագային առջեւ

(Տե՛ս էջ 145)

«Եւ որովհետև ցեղերուն ասնդրդին վը-
րայ մեկուն մեկալէն աւելի դերազանցու-
թիւնն ու բարձրանալն հայեցողութեան մէջ
անոր ազատութենէն կախում ունի, եթէ
Հայերը հետզհետէ յառաջադէմ դաստիա-
րակութեամբ իրենց կարողութիւնները մշա-
կելով խորհելու մէջ ազատ չըլլան, հասարակ
ժողովուրդի մը ստորին վիճակի մակերեւոյ-
թէն վեր բարձրանալ ու իրենց տեսութեան
հորիզոնն ընդարձակել չեն կրնար, քանզի ա-
զատ հայեցողութեամբ հետզհետէ իրերուն
հասարակ տեսութեանը եղանակէն վեր բարձ-
րանալն կախում ունի՝ խոհուն կամ խմաս-
տասիրական, միանգամայն փորձառական ու
դործնական դրադիտութեան անընդհատ յա-
ջորդութիւնն, որ քաղաքակրթութեան մէջ
դնող ու անոր մէջ յառաջ տանող պատ-
ճառն է:

Մեր ցեղային մտաւոր կամ խմացական
բնաւորութիւնն աւելի ընդարձակ և դիւրու-
թեամբ լուսաբանելու համար հարկաւոր են
շատ դիտողութիւններ, որոնք առայժմ չենն
կրնար ըլլալ, քանի որ դաստիարակութեան
գարերէ ի վեր լքուած ու թողուած ըլլալէն՝
ազգին բնածին յարմարութիւնները մեծա-
մասամբ անծանօթ ճեացած են: Իսկ ազգին
ֆիզիկական կազմութիւնն ու խառնուածքը
նոյնպէս ձշդիւ ու դրութեամբ նկարագրե-
լու դործը՝ քաջ բնախօսներու, անդամաղնին-
ներու և դանդաբաններու դիտողութիւննե-
րէն կապասեմք: Բայց առ նիւթին վրայ մեր
ազազայ դրադիտութեան մէջ երեւնալու ըն-
աիր դործքերուն տալու լուսաւորութիւնն ու
մանր նկարագիրն ինչ որ ըլլայ, կը կարծենք
թէ մեր առաջ հանուած նկարագիրը, դէթ
հարեւանցի մը, ազգին ֆիզիկական և խմա-
ցական որպիսութեանցը մէկ իրական ուր-
ուագիծն է, և Հայն իր բոլոր դաղթած եր-
կիրներուն մէջ, շատ քիչ փոփոխութեամբ,
մի և նոյն մարմնոյ ու մտաց հանդամանքնե-
րը պահած է:

Մեր ազգին առ ֆիզիկական ու խմացա-
կան նկարագիրը՝ զոր ըրինք, եթէ մեծաս
մասամբ ճիշդ է, ինչպէս կը տեսնուի, աւելի
աղեկ քան թէ գէշ յատկութիւնները կը պա-
րունակէ: Կրնամք ըսել թէ բնութիւնն ղՀայն
առոյգ ու գեղեցիկ մարմնով, առողջ ու զօ-
րաւոր կազմութեամբ և աղեկ խառնուածով
օժտած է: Ասիկա մեր նկարագրին ամենէն
գգալի մասն է. կրնայ շատ հատանականու-
թեամբ ըսուիլ թէ անանկ մարմնոյ մը հո-
գւոր և խմացական երեւոյթներն՝ ազգին մը-

տաւոր ու բարոյական վիճակին, և հետևաբար նաև նիւթական վիճակին նպաստաւոր կըլլան, եթէ աղէկ առաջնորդուին։

Մեր դաստիարակութեան վրայ գրած յօդուածներուն մէջ՝ ժառանգական իմման օրէնքներուն մարդուս ֆիզիքական ու մտաւոր կարողութեանցը վրայ մեծ ազդեցութիւն ունենալուն վրայ խօսած տեսնիս, հարկ կը համարիմք ան տեսութեամբ խորհրդածութիւն մը աւելցնել քանի մը միջոցներու վրայ, որք՝ ըստ մեզ, ազգին նկարագիրը պահելու համար հարկաւոր են։ Դաստիարակութեան յօդուածներուն մէջ ըսինք թէ՝ ցեղերուն իրարու հետ խառնուրդենէն կամ ամուսնական խառնուրդէն սերունդին մէջ ֆիզիքական և իմացական մեծ փոփոխութիւններ յառաջ կուգան. և թէ՝ փորձով տեսնուած է որ ամուսնութիւն ընող ցեղերուն իրարու ունեցած բնական յարմարութենէն կամ անյարմարութենէն՝ սերունդին առողջ կամ վատառողջ, իմացական կարողութեանց մասին յաջող կամ անյաջող, յառաջադէմ կամ ապաժաման վիճակը կախում ունի, վերջապէս՝ ամուսիններուն բնաւորին հանդամանքներէն է որ ժառանգութեամբ յաջորդաբար ցեղը կայլասերի ու կը վատթարանայ։

Գաղթող ազգերու մէջ գրեթէ առաջինն է Հրեան որ իր ազգային նկարագիրն ղգալի կերպիւ պահած է. շատ յայտնի է թէ ասոր պատճառն՝ ան ազգին օտար ցեղերու հետ խառնուրդին չըննելն է։ Նոյն երևոյթը, այն է, ազգին իր նկարագիրը պահած ըլլալը, մեր ազգին վրայ ալ տեսնելով կրնայինք ստուգութեամբ ըսել թէ մի և նոյն պատճառէն յառաջ եկած է. գիտենք թէ Հայերն ընդհանրապէս օտար խառնուրդներէ հեռու պահուած են։

Ազգին մէջ եղած ամուսնութեանց մէջ մինչև յայսօր հարիւրին մէկ խառն ամուսնութեան դիպուած մը չեմք կրնար դտնել։ Ամուսնութիւնն իրրև ընկերական կարգադրութիւն մը, թեպետ քաղաքական իշխանութեան կը վերաբերի, անիկա հին քրիստոնէական ընկերութեան մէջ եկեղեցական իշխանութեան յանձնուած էր։

Քրիստոնէութեան առաջին դարերէն ի վեր ընդհանուր և գաւառական սինոդները ամ նիւթն իրենց ուշադրութեանը մէկ գըլխաւոր կէտն ըրին, վերջապէս՝ ամուսնութիւնը եկեղեցական իշխանութեան ձեռնհասութեանը սեպհականուեցաւ, մինչև որ նոր քաղաքակրթութիւնը եւրոպական ազգաց մեծ մասին մէջ օրէնսդրութեան ամ կարևոր կէտն իր ձեռնհասութեանը դարձնելով՝ ամուսնութիւնը քաղաքային ըրաւ։

(Շարունակ)

ՍՄԱՍԻՈՑ ԳՈՐԾԵՐԸ

Մատնութիւն վերնագրով մեր մէկ յօդուածին մէջ կըսեինք իրաւամբ թէ ներկայ քաղաքական փափուկ պարագայից մէջ զԱզգը կառկածելի ցուցնող այնպիսի անձինք կան՝ եկեղեցական և աշխարհական, որք կամ անարդ շահամոլութեան, կամ ցած վրէժխնդրութեան և կամ արդար դատապարտութենէ ղերծ մնալու նպատակաւ ամեն տեսակ վատ գործերու կը դիմանին, զԱզգն ու Սմեն. Ս. Պատրիարքը կը ղրպարտեն անհիմն մատնութիւններ ընելով և Հայոց ազգին բազմադարեան հաւատարմութիւնեն տնաերդն կասկածանաց ենթարկելով։

Պէտք է գիտնան այդ կարդի անձինք սակայն թէ արդարութիւնն ուշ կամ կանուխ կը յաղթանակէ, ստութիւնը՝ կեղծաւորութիւնն ու խարդաւանութիւնը կը խայտառակի և ճշմարտութիւնն արևու լուսոյն պէս

կը ճառադայթի ։ Ի արդարութիւնն անկման և անդրադարձութեան անկիւններ ունի ։ և ահա արձակուած քարը օդին մէջ կը դառնայ և դարձեալ կուգայ իր նետուած տեղը կ'իյնայ ։

Բնութեան անփոփոխ օրէնքն է այս, որ բացառութիւն չընդունիր ։

Այո՛, բացառութիւն չընդունիր, որով հետև «չիք ինչ ծածուկ որ ոչ յայտնեսցի, և գաղտնի՝ որ ոչ ծանիցի» ։

Արդ, այն կարդի անձինք թող որչափ կուզեն ջանասիրաբար լինին պղտոր ջուրի մէջ ձուկ որսալու, Ազգին և Ամեն. Ս. Պատրիարքին վրայ մուր և բարուր քսելու, խարդաւանելու և դրպարտելու, թո՛ղ ընեն այս ամենն ո՛րչափ կուզեն և ո՛րքան որ իրենց խիղճը կը ներէ և կամքը կը թելադրէ. բայց թող գիտնան թէ հեռու չէ այն օրն՝ ուր ամեն բան արևու լոյսոյն պէս պիտի յայտնուի, և իրենց բաժին պիտի մնայ մատնչի անունն, որ արդարապէս պիտի դրօշմուի իրենց ևս ճակտին վրայ անջնջելի ։

Մարտ 18 թուականաւ Ամասիայէն առ մեզ ուղղեալ թղթակցութենէն մը հետեւեալ մասը կը փութամք հրատարակել, որ ասկէ առաջ մատնութիւն վերնագրով մեր յօդուածին մէջ բոլոր ըսածները կը հաստատէ ։

Ահաւասիկ ։

«Կը փափաքէի որ ազգային ուրախառիթ լուր մը հաղորդեմ, բայց դժբաղդ Հայուն ճակատագիրը կը թողո՞ւ. — այս անգամ 137 թիւ պատուական Լայսիդ «կասկած» վերնագրով յօդուածին մէջ ըսած էիք՝ «Գաւառական տեղեկութիւնք ընդհանրապէս կը ծանուցանեն թէ տեղական կառավարութիւնք Հայոց վրայ խիստ կասկածօտ աչօք կը նային այս մէջոցիս, եւ միանգամայն կըսուի թէ Ք. Պրան ալ ըստ այնմ կը տեղեկագրէն» ։

Ժամանակէ մ'ի վեր է որ քաղաքիս ազգայնոց մէջ սարսափով չչուկ մը տեղի ունեցած էր թէ Սեբաստիոյ Առաջնորդ Գեր. Տ. Պետրոս Եպիսկոպոս ի Պօլիս ճանապարհորդութեան միջոցին դեռ տեղս չէ ժամանած՝ տեղական կառավարութեան գաղտնի մատնութիւն մ'ըրած է եղեսեան Սրբազան ըսելով թէ՝ «երեք օր վերջը գալիք եպիսկոպոսը տէրութեան ապստամբ մէկն է, առ Օսմանեան Տէրութիւնն ունեցած հաւատարմութեանս ապացոյց աւասիկ լուր կուտամ» ։ Այս այսպէս անցաւ, որովհետև չուզեցինք հաւատալ ։ Յետոյ Եւդոկիոյ Գեր. Վահան վարդապետին համար ալ կըսուի թէ նոյնպիսի մատնութիւն մ'ըրեր եւ ըսեր է թէ՝ «քանի քանի անգամ Պատրիարքարանն ինձ ալ ազդարարած է որ ժողովուրդը գրգռեմ որ ապստամբութեան դրօշ պարզէ, բայց ես բնաւ արժէք չի տալուս համար ահա այս մարդը ղրկեր են հիմա ալ» ։

Այս համբաւն ալ սարսափով լցուց ժողովուրդը, որ իրարու կըսէին՝ «Վաւակէն ալ վատ է որ արդար արիւն մը կը մատնէ, Ազգին մաքէն չանցածը Պատրիարքարանի վրայ կը բարուրէ» ։ Սակայն ձեր գրածը . . . խմբագիր, այս տարաձայնութիւններն իրականացուց. ո՞հ, Աստուած իմ, օրական ապրուստը ճարելու մասին ապշած ժողովուրդի մը վրայ այս զրպարտութի՞ւնն ալ պիտի գայ Առաջնորդ կոչուած . . . է մը ։

Տարաձայնութիւնն ստուգութեան եթէ կրնայ ապացոյց համարուիլ, մին այս է որ «Մէպուսան» ի անդամներէն մին՝ Մեծ. Փափազեան Գէորգ Է. Գէնտին որ 7 տարիէ ի վեր ազգայութիւն կընէ անբամբաս եւ իր լեզուագիտութեամբն ու տաղանդովը ծանուցեալ է, այս օրերս տխմար Ցոյն պաշտօնեայ մը վար ստորագրութիւն դնելու եւ վար նստելու կսպառնացուի, հակառակ այնչափ գործադրուր իրաւանց ։ Այս մատնութենէն ի՛նչ չահ ունեցաւ Եղեսեան . — չա՛տ, որովհետեւ տեղական կառավարութեան քով համարումն աւելցաւ իրեւ հաւատարիմ պաշտօնեայ առ Օսմ. կառավարութիւնն . իր հակառակորդներուն ամեն չարիք հասցընելու ասպարէզը բաց է իր առջեւ, որովհետեւ եպիսկոպոս մ է, աուտ չի խօսիր, եւ որպէս թէ Հայոց կարծեցեալ գաղտնիքը հաղորդեց կառավարութեան, անիծեալ զրպարտութեամբ ։

Ահաւասիկ տեղական կառավարութենէն Ք. Պրան ալ հաղորդած տեղեկութիւններուն աղբիւրն այսպէս եպիսկոպոս մ'է . . . .

Որովհետեւ լինքզինք ամենակարող կը դաւանի, ամեն վատութեանց չօժարակամ ձգտումն ունենա-

լով՝ Պատրիարքարանն ո՛վ է որ Եդեսեանի վրայ ձահան կը ղրկէ ։

Այսպէս ընէ որ Պատրիարքարանն ալ իր գլուխը ազատելու կամ հարցախորձի ենթարկուի եւ ինք հոս քանի մը համախոհներով ուրախանայ եւ ըսէ, հը՛, Եդեսեանի հետ խմողին հալը առանկ կըլայ ։ Վերջապէս՝ 14 տարիէ ի վեր վիճակս ոգեմաշ եղաւ. հիմա ալ Ներքինական Վարչութեան գլխուն ղըրկպարտութեան չանթեր կը տեղայ. ինչ ընենք, խնդա՞նք, թէ լանք. — լանք, որովհետեւ Ազգն իր հացովը կը սնուցանէ ղինքը լաւիւ սպառնացող եկեղեցական մը, որուն համար աչայ արտասուքով դրուած հանրագրութեանց կարեւորութիւն չի տուաւ սակայն Պատրիարքարանը ։

. . . Խմբագիր, « որո՞ւ մտօք Ազգին ծառայելէ տէ՛ր պահեսցէ ըսած էիր թերթերդ միոյն մէջ » . անուրանալի ճշմարտութիւն մ՚է, որուն զոհ գացած ենք մեր ալ աչխոյժ երիտասարդութիւնը . . . » ։

Ցիշեալ տողերուն վրայ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր, Ազգ. վարչութեան և Ազգային երեսփոխանաց խորին ուշադրութիւնը կը խնդրենք ։

ԲԱՇԿԱԿԱՆ

ՊԱՏՈՒԱՍՏ (աղ կամ աղը)

Կովու տաեւնց վրայ երբեմն ինքնին տեսակ մը պալարներ (փիւսիկ) կը գոյանան, որք ներսիններ (Ֆեպրիկ) և խիտ փոխադրական (ροβρաժիկο) հիւանդութիւն մը կը բերեն կենդանւոյն վրայ. այն հիւանդութեան Անգղիացիք (բաւռ–փոքս) անունը կուտան՝ բաւռ (կով) և փոքս (ծաղիկ) բառերէն առնելով, որ կը նշանակէ կովու ծաղիկ կամ կովու ծաղկախտ. այն պալարներուն մէջ ժանտահիւմատոր (վիռիւլան) հեղանիւթ մը կայ, որուն պատուաստի ժանտահիւթ (վաքսեն կամ վիռիւս վաքսեն) անունը կը արուի և եթէ այն ժանտահիւթը մարդուս մարմնոյն պատուաստուի, կովու ընտանոյ վրայ դոյացած վերոյիշեալ պալարներուն նմանն մանուածոյ պալարներ և միևնոյն հիւանդութիւնը յառաջ կը բերէ. այն հիւանդութեան ալ պատուաստի հիւանդութիւն (վաքսին) կըսեն, որ մարդս ծաղիկէն պահպանելու յատկութիւնը ունի. ուստի՝ այն կովու ծաղիկը կամ լաւ ևս ըսեմք՝ այն պատուաստի հիւանդութիւնը մարդուս և եւրէն ալ պատուաստեալ մարդէն չպատուաստեալ մարդուն արուեստական կերպով հաղորդելու գործողութեանը պատուաստել կամ պատուաստ (վաքսինասիօն) կըսուի ։

Փորձուած է թէ՝ մարդուս պատուաստի ժանտահիւթը եթէ փոխադարձաբար կովու պատուաստուի, միևնոյն ազդեցութիւնը յառաջ կուգայ, որն որ ասացոյց մ՚է մարդուս և կովու ծաղիկներուն նոյնութեան ։

Ծաղկի և պատուաստի պալարներուն մէջի ժանտահիւթերը թէև բնութեամբ մի են, բայց որչափնոյնն տարբեր է. ծաղկի ժանտահիւթը (վիռիւս վառիօլիք) թէ պալարներուն եւ թէ նոյն ախտէն բռնուած անձանց մարմնոյ, այսինքն՝ մորթի և թոքի արտաշնչութիւններուն մէջ կը գտնուի. այս պատճառաւ է որ մէկ կողմանէ եթէ ծաղկի ժանտահիւթը մարդուս պատուաստուի, նոյն ախտին յատուկ պալարները հանել կուտայ և միւս կողմանէ ալ ծաղկէն բռնուղի մը հետ անմիջական հաղորդակցութիւն չունենալով՝ նոյնին գտնուած տեղոյն օդը ընչղները նոյն ախտէն կրնան փոխուիլ [պռիալաքմար], իսկ՝ պատուաստի ժանտահիւթը պատուաստի հիւանդութեան փոխադրականութեանը [ρօճ-բաժիօզիրէ] միակ միայն է, վասնզի երբէք առողջ մէկը պատուաստի հիւանդութենէն չկրնար փոխուիլ նոյն հիւանդութենէն բռնուած՝ այսինքն, նոր պատուաստած մարդու մի կամ կենդանւոյ մի հետ թէ՝ անմիջական հաղորդակցութիւն ունենալով և թէ անոնց եղած միջնորտին մէջ բնակելով և նոյն օդը ընչելով. ահկէց զատ՝ սոյն երկու ժանտահիւթերը աւրիչ կերպով ալ կը գտնուին իրարմէ. պատուաստի ժանտահիւթը պատուաստուած տեղը միայն պալար կը դոյացունէ, իսկ ծաղկի ժանտահիւթը պատուաստուած տեղէն զատ մարմնոյն միւս մասերուն վրայ ալ ծաղկի պալարներ հանել կուտայ ։

Պատուաստի ժանտահիւթին վրայ սոյն տեղեկութիւնները տալէն ետքը՝ դանք պատուաստի պատմաբանական մասին ։

(Շարունակելի)

ԱԶԳ

Ա.յս գիշեր Կէտիկ—փաշայի Օսմանիկէ թատրոնն ի նպաստ Սուբվենեան վարժարանի թատերական ընաիր ներկայացում մը պիտի տրուի :

Սուբվենեան էֆէնտի իւր գացած մասնաւոր վարժարանովը կրցած է լաւ բաւականին լաւ ծառայել՝ Ազգին կարողութեան տեր ծնողաց զաւկները կրթելով և մի քանի անկարող պատանիներ իւր մասնաւոր խնամքը ներքև առնելով :

Ուստի Սուբվենեան էֆէնտի՝ որ ազգային բարեսատանին մէջ ծառայող անխոնջ մշակաց մին է, իրաւունք ունի քաջալերութեան, որում արժանի է իրաւամբ :

Հետևաբար սիրելի է մեզ յուսալ թէ ազգային դատախազութեան պաշտպանները պիտի փութան յիշեալ նպատակի երեկոյթին ներկայ գտնուելով՝ խրախուսել զՍուբվենեան էֆէնտի իւր օգտակար ձեռնարկութեանը մէջ :

ՉՈՒԱՐՃԱԼԻՔ

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԱԶԳԵՐ

Ա.ռ Ն. Տ. Ա. (ԵՀՆի—գաբու). — Փիլէի պատմութիւնն յաջորդ թուով :

Ա.ռ Պ. Է. (ԵՀՆի—գաբու) . — Բարեկենդանն անցաւ . փիւրդ չիտակ հագիր :

Ա.ռ Ա. Պ. [ԵՀՆի—գաբու] . — Խաղի մէջ չահողը սիրոյ մէջ կը կորնչնէ, կըսէ Դաւիթ առաքեալը :

Ա.ռ Հ. Մ. [ի Բերայ] . — Ց. Մ. էֆէնտին ըսեր է եղեր թէ ամբաստանելը աններելի յանցանք է . ուստի կը հրաւիրեմ զձեզ որ բացատրութիւն ուղէք իրմէ . եթէ գոհացուցիչ չգտնէք, տեղեկացուցէք մը խնդիրն Ատենապետութեան Դիւանին յղեցէք :

Ա.ռ Մ. Չ. (ի Պէշիկ—թաշ) . — Երեք ալ մինչ 24 : Ա.ս համարդ աղէկ սերտէ որ չմոռնաս :

Ա.ռ Ց. Մ. (ի Բերայ) . — Ջեզի համար կըսեն թէ 1 1/2 կեսարացի է :

ԱՌՋԵՒՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

Լեղուատպչքար . — Գործատիճնամարտութիւն :

Քննադատութիւն . — Գրաքառ և աշխարհաբառ հայհոյութիւն :

Լրբախօսութիւն . — Ազատախօսութիւն :

Յաղթանակ . — Ահեղ կատրած վիրէիյ եւ թախտապիթեաց վրայ :

Վճարում . — Թափառական Հրեայի ճակատագիր :

Վիճաբանութիւն . — Աչտարակ :

ԱՍՏԻՃԱՆԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ ԼՈՅՍԻ

Սպաթի դքսութիւն՝ Թէրձէմանը—Հագիգաթին.
Գործոյն մարքիզութիւն՝ Օսմանլըին .
Մաչոյի կոմսութիւն՝ Վազըին , և
Օրեայի պատուհանութիւն՝ Ձէրխտէի—Հալաճխանին :

ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒԲԵՐ

Լոյս Պիգօնաֆիլա հիւանդ է [Բուրդերը մեծ սուգի մէջ են] : Օդերը պրոեյին [անոր համար Թէրձէմանը—Հագիգաթ և Օսմանլը սրտով կը փչեն] : Լոյս Պիգօնաֆիլա աղէկ չէ [հակում ընելու է] : Ֆրանսա աչքերը Թունուզի վրայ տնկեր է [ասոր ալ պատճառն արդեօք Հայերն են] : Լոյս Պիգօնաֆիլա չունչ կառնէ [տպրի քաջայաղթ պաշտպանն Բուրդուստանի] : Օդերը տարբյան [Աստուած պահէ պ'Թէրձէմանը—Հագիգաթ] : Հրապարակին վրայ ալիւր չատ կայ [հացին պաշտօնական գինը 75 փարայ է] : Լրագիրները լսօր չհասկնալու հիւանդութենէ բռնուեցան [Աստուած համբերութիւն տայ ընթերցողայ և կարողութի՛ւն՝ Անհատական սենեակին : Լոյս Պիգօնաֆիլա աղէկ է [Թուղթերը քիչ մը վրայ դրին] : Ադուլան տատա է [բանալը 50 էն վար տատ չունինք] : Ֆիլոս երկրաշարժէ մեծ պես ընտեցաւ [Աստուած համբերութիւն տայ Բադոսի երկրագուներուն] : ԵՍ

Նորայրի Դաղիներէն—Հայերէն բառարանին 43 րդ թերթին հրատարակեցաւ, յորում D գիրն սկսած է և կերթայ մինչև ի բառն Déborder, գին 43 թերթերուն 64 ½ դահեկան արծաթ։ Բաժանորդ գրուիլ ուզողներն կրնան դիմել առ սեղանաւորս Մեծ. Գ. Ա. Սամանճի-Մոմճեան, 4, Մէհմէտ Ալի փաշա խան, Գալաթիա։ Բաժանորդագրութեան գինն է Կ. Պոլսոյ համար մէկ ու կէս օսմանեան լիրա վճարելի կանխիկ, Կ. Պոլիսէն դուրս երթալիք օրինակներուն վրայ պիտի աւելցուի կազմի և ճանապարհի ծախքը։ Թերթերն ամեն շաբաթ օր կանոնաւորապէս կը հրատարակին և կը վաճառուին ի Ֆրէնկեան գրավաճառանոցի, որ է կեդրոնատեղի, ինչպէս նաև Գալաֆեան և Ղուկասեան գրավաճառաց քով, Սրշակ էֆէնտիի թղթավաճառանոցը ի Գալաթիա և վայսի քով ի Մեծ փողոցն Բերայի։

Գին իւրաքանչիւր թերթին 60 փարայ արծաթ։

ՄԵԾԱՊԱՏԻ ՄՈՒՐԱՅԿԱՆՆԵՐԸ

Գրեց Ց. Ց. Պարոնեան

Հրատարակէ Ս. Գ. Պաչիկեանեան

Աղգային ժամանակակից վէպ մ'է, որ տետր առ տետր սկսած է հրատարակուիլ, ուր երրորդ տետրը ի լոյս ընծայուած ըլլալով կը ծախուի գրավաճառ Ս. Ղուկասեան և Ֆրէնկեան գրատուններէն, տուճի Պօղոս աղայի խանութէը և լրագրավաճառներու քով ի գին 40 փարայ։

ՀԷԼՎԷՅԻՍ ԵՒ ՊԱԼՈՒՍԱԶ

Վերոգրեալ հրդէհի և ծովային ապահովագրութեան ընկերութիւնք կը ծանուցանեն իրենց Մեծ. յաճախորդաց դիւրութեան համար, թէ ազգայիններէն Մ. Մխքէ Խ. Ասէվճեանը Պահճէ-դափու թիւ 42 սենեակը իրենց Բ. գործակատար կարգած են։

Ս. Զ Դ

Հայ ազգի ճարտար քժիշկ Մեծ. Ֆ. Մալէզեան էֆ. որ բաւական տարիներէ հետէ պաշտօնով Կ. Պոլսէն բացակայ կը գտնուէր, այս անգամ իւր կեդրոնը Լանկայի Թաղը Մուսալլա ճատէսի թիւ 110 տունը հաստատած ընելով՝ երեքշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ օրերը ժամը 8էն մինչև հետևեալ օրերն, այսինքն՝ չորեքշաբթի, ուրբաթ և կիրակի կէս օր պատրաստ պիտի գտնուի իրեն պէտք ունեցող հիւանդաց տուներն այցելելու. իսկ ուրիշ տեղ գինքը ուզողները պէտք է դիմեն Լանկա Ալաճա Մէսճիտ ճատէսի Մաքսուտ էֆ. Նարկիլէճեանի դեղարանը և կամ Օրթաքէօյ եէնի Մէյլանէ փողոց թիւ 25 իւր բնակարանը։

Երեքշաբթի և շաբաթ օրերը ժամը 8էն մինչև 10 իրեն դիմող հիւանդները ձրի պիտի դարմանէ վերոյիշեալ Լանկա Մուսալլայի տան մէջ. ասկէ զատ նոյն թաղի չրջանակին Թագական Խորհրդոց պաշտօնական վկայութեամբ վաւերացեալ խիստ ազդու և անհրաժեշտ ծառայող հիւանդաց ալ ձրի պիտի այցելէ անձամբ։

5 փետրուար 1881

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ
Հ. Ե. ԳԻՄԱՔՍԷԱՆ

ԹՄԲԱԳԻՐ
Մ. ԳԱՓԱՄՃԱՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Մ. Կ. ՍԱՐԳԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.
Մէրճան չարչի Փիւշտի էֆ. խանի տակ թիւ 20